
DOKUMENTUM

NÉHÁNY ADALÉK A SINKÓI ÉLET(MŰ) EGYIK SORSFORDÍTÓ MELLÉKSZEREPLŐJÉRŐL

BESZÉLGETÉS VÉN ANDRÁS ÖCCSÉVEL

CSORBA BÉLA

1. HABENT SUA FATA LIBELLI

A könyveknek valóban sorsuk van, ennek az évezredek közhelynek az igazságát akkor éreztem át, amikor Paska Oszkár fiatal költő barátom visszahozta az olvasásra kölcsönkapott esszékötetet, Sinkó Ervin *Szemben a bíróval* c. könyvét, s elmondta, hogy a címadó esszéként felhasznált páratlan, megrendítő vallomásban leírt kecskeméti vörösőr-gyilkosság számára nem volt ismeretlen, hiszen Vén András fatális halálának tényét rögzítette a családi legendárium is, lévén Vén András testvéröccse az ő anyai nagyapja. Vén János — a nagyapa —, 1898-ban született Temerinben. Több évtizedes magyarországi tartózkodás után újra szülővárosában telepedett le, csekély nyugdíjából él. Apja neve Vén Péter, anyjái Kis Ágnes, hét testvére volt, de már valamennyien halottak. András bátyja tőle tizenhat évvel volt idősebb. Halálának körülményeiről keveset tud, hiszen a Tanácsköztársaság idején Olaszországban volt hadifogoly. Számunkra azonban ez a kevés sem egészen érdektelen, egyebek között azért sem, mert újabb bizonyítékául szolgál a sinkói opus sajátos, nemegyszer már-már dokumentarista igényű hitelének is.

Vén Jánost 1984. szeptember 9-én kerestem fel. Mint a hasonló korú parasztemberek általában, ő is nehezen állt kötélnek. A beszélgetést megkönnyítette, hogy jelen volt unokája, Paska Oszkár is. Beszélgetőtársam jó memóriájú, ám hallása már nem a legjobb. Ennek jelét alább közlésre kerülő szövegünkben is felfedezhetjük. A magnókezeltán rögzített interjúból csupán azokat a részleteket közlöm, amelyek tárgyunkkal valamilyen összefüggésben vannak.

2. VÉN ANDRÁS HALÁLA

„Blaha elvtárs, csak hogy biztosan elmenjenek, maga kísérte ki a Lenin-fiúkat a vonatra.

De sötét arccal jött vissza a pályaudvarról.

— Most majd megérti, mi az, amiről annyit beszélék — mondta Bátinak, amint belépett, s a zsebéből egy noteszt vett ki, s odanyújtotta. — Csak nézze meg. Nézze meg.

Semmi különös se volt a kemény táblájú, vásári noteszen. Az első oldalán fenn a tulajdonos neve: Vén András. Beljebb kis számok, feljegyzések kiadásokról és bevételekről. Egy kis fénykép is a lapok között. A fényképen házaspár, kicsit mereven, láthatóan a fényképeztetés ünnepélyes aktusától megilletődve ülnek egymás mellett. A fiatal férfi, akin csendőregyenruha, s akinek a bajusza erre az alkalomra nyilván előzőleg bajuszkötő alá volt szorítva, az ölében gyereket tart, pufók, nagy szemű, szüleinél sokkal kevésbé ünnepélyes, figyelő kíváncsi kis külyköt.

— Mi ez? — kérdezte Báti.

— Én is azt kérdeztem, mikor a Lenin-fiúk indulás előtt egy pénztárcával együtt, melyben hetvenkét korona és hatvan fillér volt, a kezembe nyomták. Mi ez? — kérdeztem én is. Egy csendőre volt, akit gajdeszbe küldtünk — felelték.

— Mit? Megölték? Miért?

— Én is azt kérdeztem — felelte Blaha a maga monoton hangján. — A kaszárnya mögött ott szaladt a réten, és — mondták — a kezével jelt adott.

— Talán épp tőlük ijedt meg, és azért futott! — kiáltott fel Báti. — Kinek adott volna jelt?

Blaha elvtárs, homlokát az ablaküveghez szorítva, háttal állt Bátihoz.

— Én is ezt kérdeztem — ismételte tompán. — Mi nem szoktunk annyit gondolkodni. Gyanús volt és kész — ez volt a felelet. És az egyik még hányavetin hozzátette: Ha szárazon mentünk volna vissza, mit szóltak volna a fiúk!

(...)

Blaha elvtárs beszélt, de Báti csak a Vén András fényképét nézte a fiatalasszonnyal s a kis kölyökkel, akin már nadrág volt és hímzett galléros, fehér ing. Húsz év előtt maga Vén András is ilyen volt. Talán otthon ott is áll a pohárszéken az a Vén András-kép. Báti csak a fényképet nézte, Blaha elvtárs alig érdekelte, s amit beszélt, s hogy amit beszél, abban igaza van-e vagy nincs, az meg éppen nem. Blaha Vén Andrásról alig beszélt, a teóriáját fejtegette, s ha azt mondta: Kecskemét, akkor azzal a kétségbeeséssel nézett maga elé, mint akinek a drága, kedves, tiszta, épp most tisztított ruháját leöntötték, bepiszkolták — vérrel. De a ruha volt az, amire mindig visszatért.

S mikor a lefegyverzett vörösőrök, akik egyelőre továbbra is a ka-

szárnyájukban lakhattak, küldöttségbe jöttek engedélyt kérni Vén András csendes eltemetésére — kint fekszik még temetetlenül a réten, mondták —, Blaha elvtárs megadta az engedélyt, de azonkívül mindjárt beszélt is a küldöttséghez.

— Minden forradalomnak — szólt — vannak igazságtalanul megölt áldozatai is. Épp ezért kell e mellett a forradalom mellett, a proletárdiktatúra mellett kitartani, mert ez fog az emberiség életéből ilyen és minden igazságtalanságot minden időkre eltüntetni.”

(Sinkó Ervin: *Optimisták*. Magvető Könyvkiadó, Bp., 1979.; 733—734. l.)

„Én afölötti boldogságomban, hogy egy csepp vér ontása nélkül sikerült Kecskemétet legalábbis egy ellenforradalmi kísérlettől megmenteni, mindent el akartam követni, hogy a statárium továbbra is csak fenyegetés maradjon, s épp ennek érdekében akartam meglepetésszerűen lefegyverezni a Kecskeméten államászó volt csendőrökből rekrutást népszerűséget, mely a válságos három nap alatt passzív rezisztenciával várta a fejleményeket, sőt a parancsnokai — az egyik a későbbi britanniás tiszt néven hírhedté vált Babarczy — kísérletet tett, hogy erőszakkal távolítson el a városházáról. Budapestről ennek az őrségnek a leszerelésére terroristákat küldtek, és a népszerűség minden ellenállás nélkül, bár protestálva a gyanúsítás ellen, hogy nem volna megbízható, beszolgáltatta fegyvereit.

(. . .)

A megkönnyebbülés érzésével küldtem őket (ti. a Lenin-fiúkat — Cs. B.) vissza Pestre, miután a lefegyverzés simán megtörtént. Kettő a terroristák közül mosolyogva állt eléem és nyomtak a kezembe egy noteszt, fényképeket s egy erszényt pár koronával. — Egy csendőré volt, akit »hazaküldtünk«. — De mit tett? — Nem tudtak semmit se felelni. Miután valamennyi volt csendőrt leszerelték, ennek is el kellett hagyni a laktanyát, talán hazafelé igyekezett. A terroristák negyvenen voltak, ő egyedül pár lépésnyire tőlük — és lelőtték. — Ha szárazon mentünk volna vissza, mit szólnak volna a fiúk! — Így vallották be végül az igazi okot. Ezért kellett Vén András volt csendőr őrmesternek meghalni, aki, mint később megtudtam, nem volt még harmincéves.”

(Sinkó Ervin: *Szemben a bíróval*, Gondolat Könyvkiadó, Bp., 1977.; 75—77. l.)

3. AZ INTERJÚ

— *A bátyja mikor született?*

— Hát aztat nem tudom. Azt tudom, hogy ő harminchét éves vót, mikor ez a haláleset történt.

— *Harminchét éves vót tizenkilencben?*

— Igen.

— *Hogy szerezték tudomás arról, hogy meghalt?*

— Hogy hogyan?

— *Hogy tudták meg ezt maguk, hogy meghalt?*

— Hát valahogy a néném... mer egy testvérnéném az ott vót, Pesten. Az még leánykorában elment Pestre, és ott is élt. A zutóbbi időbe gyűtt el aztán ide, mikó má nyugdíjba ment. Hát most ő persze hogy tudomást szerzett errül. Mer ő a fényképen is rajta van. Ő ott, ahogy a csendőrség csináltatott fényképet, azon is ő rajta van. És egy újság is vót, abba zidőbe járt a csendőröknek egy bizonyos folyóirat, egy újság. És aszongya, a nyóc testvér közül, aszongya, csak egy vót jelen. Mer nyócan vótunk testvérek. Tehát ő, ez a csendőr, ő vót a nyólcadik. Vagyis négy lány és négy férfi testvérek vótunk.

— *A nénye ment el a temetésre...*

— Az. Hát az írt. Ő már csak akkor volt ott, amikor ötet fölvettek.

— *Amikor a sírbul fölvették? Az is tizenkilencbe vót?*

— Hogy?

— *Tizenkilencbe vót az is?*

— Persze. Az tizenkilenc tavaszán vót. Tizenkilenc május 5-én történt a haláleset, mikor ötet agyonlőték. Eltemették, de később újra fölvettek, és másik helyre temették.

— *Arrul, hogy hogyan történt a halála, hallottak valamit? Elítélték?*

— Nem vót... Nem vót ott ítélet! Valaki fölismerte és agyonlőte. Hát nem vót ott ítélet!

— *Haragosa?*

— Hát ki tudja, hogy most haragosa. Azt soha nem tudja meg senki se. Hogy az haragosa vót, vagy hogy fölismerte valaki. Mer mondom, ő nem a zanyaországba vót csendőr, ő Erdélybe töltötte le az összes idejit, főleg Marosvásárhelyen vót. A felesége az marosludasi vót, asz tudom. Mer abba a faluba én jártam is. Ott vót közel a frontho, a román front még át.

— *Én azt olvastam, hogy a Lenin-fiúk, mivel Kecskeméten bűnöst nem találtak, de üres kézzel nem akar. ak Pestre visszamenni, mikor meglátták, lelőtték.*

— Hát mondom, ez má egy rejtély. Ez hogy történt, és ki löte le és miér löte agyon, ez ugye egy szent titok, ezt soha nem tudja meg senki.

— *Errül nem is hallottak soha semmit?*

— Nem, hát persze, hogy nem. Akkó hát fölfordult világ vót. Akkó át ott a forradalom, Magyarországon. Minket azé is nem eresztettek haza olasz fogságbul. Egy olasz ezredes megmagyarázta, hogy tik azé nem mehettek haza, mert Magyarországon most forradalom van. Meg ott kommunizmus van. És azé nem akarta azt a tengersok népet onnét a frontul hazaereszteni. Akkor ezek még mind beátak vóna. Abba zenebonás világba. A zolaszok aszt tudták, azé nem is eresztettek haza bennünket.

— *Hivatalosan a családot nem értesítették? A szülők Temerinben éltek, ugye?*

— Hát persze. Hát a néném az értesítette, hát akkó még az édesanyám is élt. No de hát mit tehattunk? Mondom, övele leveztünk, meg az ángyunkkal is. Meg pénzt is küldtünk neki egypárszor, meg lett írva neki az is, hogy a gyerekeknek az apjuk után egy rész, ami vót, egy kis valóság, egy részük van a gyerekeknek. De avval eccécsak megszűnt a levezés. Hogy mért nem írt, ugye, ezt nem tudjuk. Meghalt-e? Csakis ilyesvalaminek köllött lenni. Mer abba zidőbe úgy vót, hogy föltettünk neki ezer dinárt, és ott Romániába lejbe kikapta. Akkó nem úgy vót, min most. Most nem lehet pénzt küldeni póstán külföldre.

— *A maga András bátyjának a felesége Kecskeméten vót, amikó ötet lelőték?*

— Ó Kanizsán vót akkor a két gyerekkel. Ó otthagya őket, ahogy én hallottam aztán. Aztán kikerűt vissza Brassóba, visszament Romániába. Ó marosludasi származású. Még azt a falut is ismerem! Ott vót közel a fronto. Ott átak a zágyúk a falu szélin.

— *Maga is járt ára...*

— Marosludason. Igen. Ó odavalósi. Bálint Rózi vót a neve neki. De hát szeginy, én nem beszétem vele sose. Akkor, amikó itthon vótam szabadságon, mer én a bátyámmal mindig leveztem, akkor úgy vót, hogy mikor megyek vissza szabadságrú, majd én ott fölkeresem. De hát tudja zisten azt a közlekedést is, én abba valahogy nem vótam járatos. Akkor még lett vóna alkalmunk eccer a zéletbe beszéni vele, ha akkor így fölkerestem vóna, ezt tudva, hogy a háború után ő így jár. Ugye, ő nem vót a fronton, mint csendőr, ugye, és itt van, mégis el köllött neki pusztúlni. De ha ő rá hallgatott vóna az itthon vót jó kolegáji, barátjai, akikkel együtt legínykedtek... Azok mind lebeszéték, hogy ne menjen. Civilbe gyűtt ide ő haza. A családja, ő ott, mondom, Kanizsán vót. És beszéték, hogy ne menjen vissza ebbe a fölfördűtt világba. No most ott, hogy ő visszament, ott Kecskeméten, hogy ötet ki löte agyon, hogy mér löte agyon, ezt soha nem tudja meg senki. Csendőr-tiszthelyettes vót. Ó direkt utólagosan Nagyenyeden mint őrsparancsnok vót a Zandrás.

— *Milyennek ismerte a bátyját? Hirtelen haragú vót?*

— Hát én errú sokat nem beszélhetek. Mert ő amikor utólagosan itthon vólt, én akkor lehettem csak hat-hét-nyóc éves gyerek. Hát egy nyolcéves gyerek, vagy hét, még nem tud erkölcsileg kiismerni. Errú én nem beszélhetek. No most, mer a mi apánk az egy közismert részeges ember vót itt a faluba, olyan nem vót még egy, mint a mi apánk, azt kerűfordú részegen húzták haza, pofája be vót verve neki, ahogy hempergett. És akkor is, mikó itthon vót ő utólagosan, akkor is úgy húzták haza apánkat a legínyek éccakának idejin. És csupa vérmaszat vót a pofája, ahogy összeverte pofáját ott részegen, hogy hempergett. És a kardja így föl vót neki akasztva, de akkor is szerencsére ott vót három

vagy négy ilyen velevívású legínykori cimboráji. Akkor, mintha látnám is, úgy feküdtem a kiságyon, mikó odarohant, azt a kardot kirántotta, de ezek persze ott vótak mingyá, ott hárman-négyen, és lefogták. Mert ő akkor rögtön összedarabóta vóna a... a zapánkat. És akkor a zanyámtul is elbúcsúzott, és megmondta, addig még ez a zátkozott apánk él, addig én többet nem gyüvök ide, anyám, én ezt nem bírom látni, aszongya, azt a mocskosságot, amit ő visz, a zegíssz uccának csak csúfja vót a család.

— *Olvasta-e azt a könyvet, amelyben szó van a maga bátyjának a haláláról is?*

— Melyik könyvet?

— *Sinkó Ervin Optimisták című regényiben van errül szó.*

— Nem.

— *Nem is hallott errül a zírórul?*

— Nem. Egyáltalán nem.

— *Ez az író volt a kecskeméti városparancsnok.*

— No jó, mondjuk, abba zidőbe hát mondjuk, az a városparancsnok, vagy a zottani nép az látta meg hallotta. De hát ugye arról nem akart beszélni senki se. Hát az a néném az fürkészett, az utánnajárt, hogy és mint történt, de hát az teljesen nyoma veszett. Senki egy konkrét adatot arról senki nem tudott mondani.

— *A bátyja Kecskeméten van eltemetve?*

— Ott, igen. Hát az a néném az egyszer el is vezetett engemet a sírjához, hát ugye van egy kőkereszt, hát annyi idő óta az má nem is olvasható. Meg benne vót a fényképe is neki. Abba kőkeresztbe.

— *János bácsi, a testvérei közül él-e még valaki?*

— Nyócunk között csak nekem ég még a gyertyám.

— *András bátyjárul maradt-e valamilyen emlék? Katonakönyv, fénykép?*

— Maradt, csak én nem tudom, hova lett. Ő akkor még csendőr káplár vót, mikó beát csendörnek. No meg aztán a fénykép, amit csinátattak a csendörök a halála után. Más nem maradt.

— *Élnek-e még a bátyja hozzátartozói?*

— Hát hogy élnek-e, megvannak-e? Mondom, a levelezés megszűnt. Hogy most a zasszony meghalt-e, vagy a gyerekek élnek-e vagy nem, errül semmit nem tudunk egyáltalán.

JEGYZET:

1. Szómagyarázat: *utólagosan* = utoljára

velevívású = vele egyívású

Kanizsa = Magyarkanizsa, Kanjiža

2. Sinkó Ervin kecskeméti tevékenységét részletesen bemutatja Bosnyák István *Ember a forradalomban, ember a soron kívül* c. könyvében. (Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1977.)